

ที่ สศ.0001/ 1165

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
128 อาคารพญาไทพลาซ่า ถนนพญาไท กทม. 10400

12 กันยายน 2551

เรื่อง ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง "การจัดการขยะของประเทศไทย"

กราบเรียน นายกรัฐมนตรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง "การจัดการขยะของประเทศไทย"

ด้วยสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เห็นว่าปัญหาขยะเป็นปัญหาระดับชาติ และเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ คือ การส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย การสร้างความขัดแย้งในสังคม รวมถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจ และนับวันปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งภาครัฐจะต้องพิจารณาดำเนินการแก้ไขอย่างจริงจังต่อไป ดังนั้น จึงได้ดำเนินการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขในทุกมิติ พร้อมประมวลจัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในคราวประชุมครั้งที่ 14/2551 เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2551 ได้พิจารณาผลการศึกษาดังกล่าว และมีมติให้เสนอความเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี เรื่อง "การจัดการขยะของประเทศไทย" เพื่อให้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะของประเทศอย่างจริงจัง ซึ่งครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านแนวคิดและมุมมอง
2. ด้านการป้องกันไม่ให้เกิดขยะ
3. ด้านการจัดการขยะ
4. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน
5. ด้านการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับปัญหาขยะที่เกิดขึ้น เพื่อวางแนวทางการจัดการขยะของประเทศไทย

(รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย)

/ จึงกราบเรียน...

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหากผลการพิจารณาเป็นประการใด ขอได้โปรดแจ้งให้ทราบในโอกาสแรกด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(นายโคทม อาริยา)

ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักกิจการสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

โทร. 0 - 2612 - 9218

โทรสาร. 0 - 2612 - 9152

ความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่อง การจัดการขยะของประเทศไทย

1. ความเป็นมา

ปัญหาการเพิ่มขึ้นของขยะเป็นปัญหาระดับประเทศ และเป็นต้นเหตุสำคัญของ การก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาความขัดแย้ง ในสังคม ปัญหาจากขยะดังกล่าววันวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ตามปริมาณขยะที่พุ่งสูงขึ้นทุกปี อันเป็นผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของ ภาคบริการต่างๆ การเพิ่มขึ้นของคน และการขาดประสิทธิภาพในการจัดการขยะ

ในขณะที่ทัศนคติของคนไทยต่อขยะ เป็นไปในทิศทางลบ ตามความหมาย และ คำนิยามของหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของมูล ฝอยว่า หมายถึง เศษสิ่งของทิ้งแล้ว หยากเยื่อ และขยะ หมายถึง หยากเยื่อ มูล ฝอย

พระราชบัญญัติสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ให้นิยามของมูล ฝอย ว่าหมายความถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร ถ้ำ มูลสัตว์ ชากสัตว์ หรือสิ่งใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอย ติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ให้นิยามของ ของเสีย ว่าหมายความถึง ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย อากาศเสีย มลสารหรือวัตถุอันตรายอื่นใด ซึ่งถูก ปล่อยทิ้งหรือมีที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้งกากตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่อยู่ในสภาพของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซ

อย่างไรก็ตามปัจจุบันพบว่า ขยะในหลายพื้นที่กลายเป็นของที่มีมูลค่าสามารถสร้างรายได้ นับแสนล้านบาทในแต่ละปี จากทำธุรกิจการรับซื้อ-ขายขยะของภาคเอกชน การเปลี่ยนขยะให้เป็น พลังงานทดแทน ขยะจึงมีส่วนช่วยในการสร้างอาชีพให้กับคนไทยจำนวนมาก ทั้งในระดับคนเก็บไปขาย และรับซื้อขยะ ทำให้เกิดกระแสเงินหมุนเวียนจากธุรกิจดังกล่าว นอกจากนี้ กิจกรรมที่เกี่ยวกับขยะ ยังมีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่กล่าวได้ว่าอาชีพเก็บขยะเป็นอาชีพ ที่คนยากจนเข้าถึงได้ง่ายที่สุด

ดังนั้น การปรับแนวคิดและทัศนคติต่อขยะ มาตรการกำจัดขยะ และเทคโนโลยี ที่เหมาะสมจาก “การกำจัดขยะ” ในความหมายที่เป็นสิ่งของสกปรก ไม่มีประโยชน์ มาเป็น “การจัดการ ขยะ” ในความหมายที่เป็นทรัพยากรที่หลีกเลี่ยงการบริโภคที่มีมูลค่า จึงเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการ

เพื่อแก้ไขปัญหาขยะซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้และมีแนวโน้มเป็นปัญหาที่เรื้อรังจนยากที่จะแก้ไขในอนาคต

คณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาขยะของประเทศไทย จึงได้ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขในทุกมิติ พร้อมประมวลจัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล เพื่อพิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะของประเทศไทยอย่างจริงจังต่อไป

2. การดำเนินการ

2.1 ศึกษาจากความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชุดที่ 1 เรื่อง “นโยบายการจัดการขยะของไทย”

2.2 ศึกษาจากเอกสารงานวิจัย เอกสารเผยแพร่ของนักวิชาการ สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น และบริษัทเอกชน

2.3 ศึกษาดูงาน “การใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะ” ที่จังหวัดพิษณุโลก ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ ดร.มณฑล สงวนเสริมศรี อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร คุณเปรมฤดี ชามพูนท นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก ดร.สมไทย วงษ์เจริญ ผู้ก่อตั้งบริษัททวงศ์พาณิชย์ คุณเชาวรัตน์ คล้ายสอน ประธานชุมชนบรมไตรโลกนารถ 21 และคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร ณ ห้องประชุมของมหาวิทยาลัยนเรศวร ศึกษาดูงานการรับซื้อและคัดแยกขยะที่บริษัททวงศ์พาณิชย์ และดูพื้นที่กำจัดขยะด้วยวิธีเชิงกล-ชีวภาพ (Mechanical-Biological Waste Treatment : MBT) ของเทศบาลนครพิษณุโลก

2.4 ประชุมร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่าง คณะทำงานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับตัวแทนกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตัวแทนกรุงเทพมหานคร และอาจารย์สมบัติ เหลสกุล นักวิชาการอิสระ ซึ่งทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ทบทวนและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการขยะ (Waste Management)

3. สถานการณ์ด้านขยะของประเทศไทย

3.1 ปริมาณขยะ

ในปี 2548 ประเทศไทยมีปริมาณขยะรวมทั้งหมดประมาณ 20 ล้านตัน โดยแบ่งออกเป็นขยะชุมชนประมาณ 14 ล้านตัน ขยะอุตสาหกรรมและขยะอันตรายประมาณ 6 ล้านตัน ซึ่งปริมาณดังกล่าวเป็นการคาดการณ์ของภาครัฐที่เก็บรวบรวม เก็บขนและนำไปกำจัด ส่วนขยะที่มี

การซื้อขายในระบบตลาด จากการคาดการณ์ของธุรกิจภาคเอกชนมีปริมาณสูงชันกว่าร้อยละ 100 ของปริมาณขยะชุมชน หรือประมาณอีก 14 ล้านตัน ที่มีได้รวบรวมอยู่ในปริมาณขยะรวมทั้งหมด

มีขยะที่ถูกทิ้งประมาณ 40,000 ตัน/วัน ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ คิดเป็นร้อยละ 80-90 หากมีกระบวนการจัดการที่ดีและมีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพเก็บ-ซื้อ-ขายขยะ¹

เฉพาะในกรุงเทพมหานครมีปริมาณขยะในจำนวนที่สูงมากประมาณวันละ 8,500 ตัน² ทำให้ต้องนำขยะไปกำจัดในพื้นที่อื่นๆ เช่น จังหวัดฉะเชิงเทราและนครปฐม ด้วยวิธีฝังกลบและย่อยสลาย

3.2 ประเภทของขยะ

มีการจำแนกประเภทของขยะในหลายรูปแบบ ดังนี้

(1) จำแนกตามลักษณะกิจกรรมของแหล่งกำเนิด ได้แก่ ขยะจากชุมชน ขยะจากอุตสาหกรรม และขยะจากเกษตรกรรม

(2) จำแนกตามลักษณะความเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ขยะทั่วไป และของเสียอันตราย

(3) จำแนกตามลักษณะสมบัติของขยะ ได้แก่ ขยะแข็ง เช่น พลาสติก กระดาษ แก้ว ผ้า โลหะ ยาง ฯลฯ ขยะเปียก ขยะที่เผาไหม้ไม่ได้ และของเสียอันตราย

3.3 วิธีการจัดการขยะและองค์กรรับผิดชอบ

วิธีการจัดการขยะของประเทศไทยในปัจจุบัน มุ่งเน้นการจัดการด้วยรูปแบบการเก็บรวบรวม เก็บขน และการกำจัดขยะโดยการเผาและฝังกลบ การดำเนินการจัดการขยะด้วยวิธีการดังกล่าวเป็นการลงทุนของโครงการขนาดใหญ่และใช้งบประมาณจำนวนมาก คาดการณ์ว่าจะต้องใช้งบประมาณไม่ต่ำกว่า 200,000 - 300,000 ล้านบาท

สำหรับองค์กรที่ทำหน้าที่และรับผิดชอบการจัดการขยะ กฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

3.4 การจัดการขยะในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

นครพิษณุโลกมีจำนวนประชากรมากถึง 87,966 คน จำนวนครัวเรือน 31,864 ครัวเรือน ในพื้นที่ 18.26 ตารางกิโลเมตร มีแม่น้ำน่านไหลผ่านกลางเมือง ปัญหาสำคัญ คือ การมีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งรวมทั้งหมดประมาณ 140 ตัน/วัน ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดปัญหามลพิษทางน้ำ ดังนั้นเทศบาลนครพิษณุโลกต้องเร่งหามาตรการและวิธีการแก้ไข

¹ สมบัติ เหลสกุล "โครงการศึกษาทบทวนและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการขยะ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" กรุงเทพฯ : 2551

² วิชา วงศ์ประดิษฐ์ ผู้แทนกรุงเทพมหานคร การประชุมแลกเปลี่ยนความเห็น เรื่อง "การใช้เทคโนโลยีการจัดการขยะ" เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551 กรุงเทพฯ : 2551

การดำเนินการเพื่อจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลกเป็นตัวอย่างรูปแบบการจัดการขยะของท้องถิ่นหนึ่งจนเป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง โดยการสร้างกลไกการทำงานจากความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ 3 ฝ่าย คือ เทศบาลนครพิษณุโลก ชุมชนต่างๆ ซึ่งมีชุมชนบรมไตรโลกนารถ 21 เป็นชุมชนนำร่อง และบริษัทวงศ์พาณิชย์ อย่างไรก็ตามรูปแบบของพิษณุโลกก็เชื่อว่าจะใช้กับพื้นที่อื่นๆ ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ของแต่ละพื้นที่

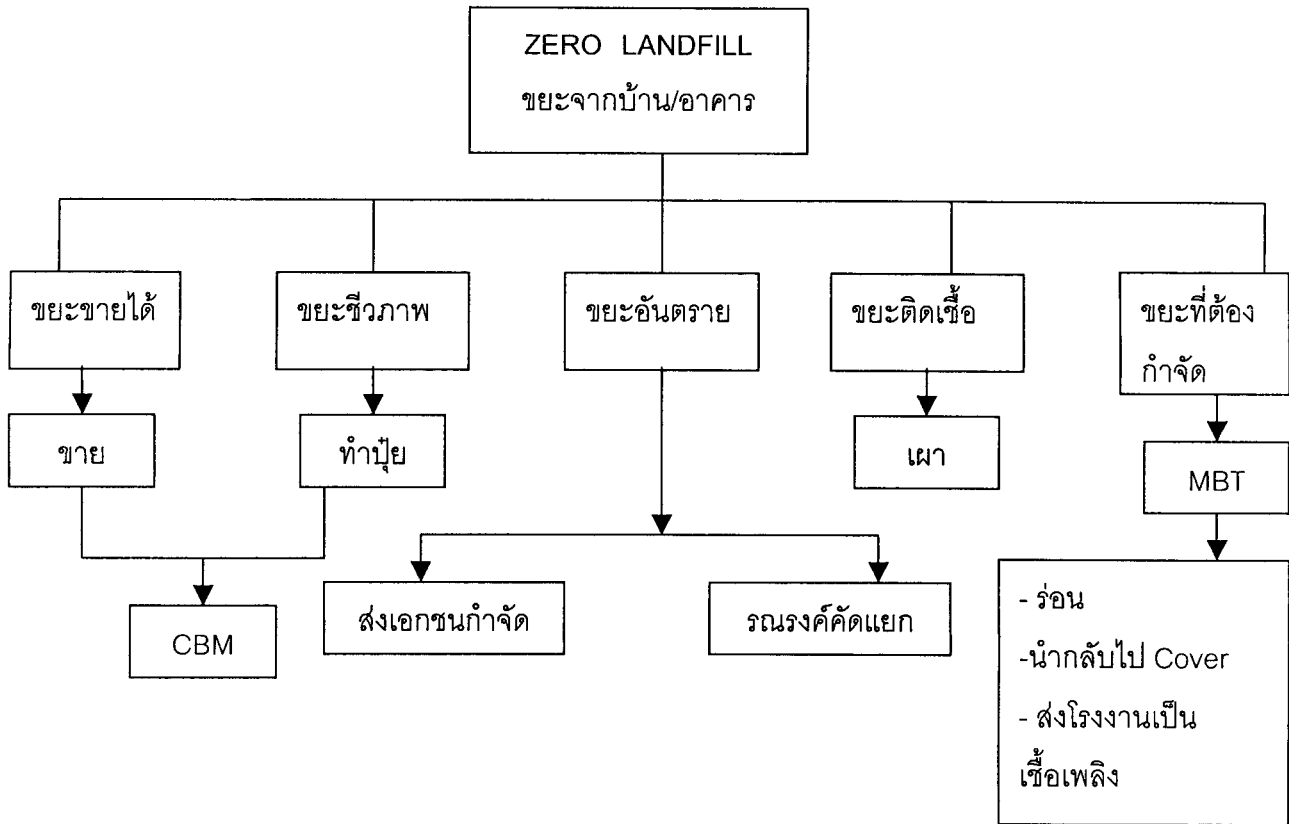
- การจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลกร่วมกับชุมชนบรมไตรโลกนารถ 21 โดยเริ่มจากการศึกษาองค์ประกอบของขยะ ณ แหล่งกำเนิด ซึ่งพบว่าเป็นขยะอินทรีย์วัตถุ ได้แก่ เศษผักใบไม้ ฯลฯ ประมาณร้อยละ 40 เป็นขยะนำกลับมาใช้ได้ใหม่ (Recycle) ประมาณร้อยละ 40 ส่วนที่เหลือเป็นขยะที่ต้องนำไปกำจัดประมาณร้อยละ 20

- เทศบาลนครพิษณุโลกใช้เทคโนโลยีการจัดการขยะที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

(1) การส่งเสริมให้ประชาชนจัดการขยะด้วยตนเองในครัวเรือนและชุมชนของตน (Community Base Solid Waste Management : CBM) โดยการคัดแยกขยะจากต้นทาง คือ ครอบครัว ทำให้ลดปริมาณขยะลงได้จำนวนมาก โดยแต่ละครอบครัวจะแยกขยะที่ขายได้ เพื่อนำไปขายให้ร้านรับซื้อขยะชุมชนหรือธนาคารขยะชุมชน ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริม คือ เทศบาลนครพิษณุโลกจะสนับสนุนถังใส่ขยะให้ครอบครัวละ 2 ใบ สำหรับไว้ใส่ขยะชีวภาพ เพื่อทำปุ๋ยหมักใช้ในครัวเรือน และใส่ขยะทั่วไปเพื่อรอรถขยะของเทศบาลมาเก็บ ผลพลอยได้จากวิธีการจัดการขยะดังกล่าว คือ ทำให้ถนนในชุมชนกลายเป็นถนนปลอดถังขยะ ส่วนการจัดเก็บขยะเป็นการตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนกับเทศบาล โดยจะเก็บสัปดาห์ละ 1 ครั้งในวันอาทิตย์ช่วงเช้า และให้ทุกครอบครัวนำถังขยะใบที่ใส่ขยะทั่วไปออกมาวางนอกรั้วบ้าน เพื่อให้รถเก็บขยะของเทศบาลทำการเก็บเพื่อไปคัดแยกและเข้ากระบวนการ MBT ต่อไป ส่วนถังขยะจะถูกนำกลับเข้าบ้านทำความสะอาด เพื่อไม่ให้แหล่งเพาะเชื้อโรค และวิธีการนี้ทำให้เทศบาลนครพิษณุโลกประสบความสำเร็จในการจัดการขยะเบื้องต้น คือ สามารถลดการจัดเก็บขยะจากวันละครั้งเหลือสัปดาห์ละครั้ง ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายการจัดเก็บลงได้ประมาณร้อยละ 70

(2) การกำจัดขยะด้วยวิธีเชิงกล-ชีวภาพ (Mechanical-Biological Waste Treatment : MBT) ขยะส่วนที่รถเก็บขยะของเทศบาลเก็บจากชุมชน ก็จะถูกคัดแยกนำขยะที่สามารถใช้ได้กลับมาใช้ได้ใหม่ (Recycle) อีกครั้งหนึ่ง เหลือส่วนที่ต้องนำไปกำจัดซึ่งจะเข้าสู่ระบบ MBT เพื่อย่อยสลายให้ฐานขยะเป็นศูนย์ตามเป้าหมาย Zero Landfill เทคโนโลยีนี้สามารถเรียนรู้ได้ง่าย และมีค่าใช้จ่ายไม่สูง

แนวทางและวิธีการจัดการขยะของเทศบาลนครพิษณุโลก

- การจัดการขยะโดยบริษัทพาณิชย์ จำกัด ตั้งอยู่ที่ อ.เมือง จ.พิษณุโลก ดำเนินธุรกิจขยะรีไซเคิลแบบครบวงจร โดยรับซื้อและประมวลวัสดุเหลือใช้และวัสดุที่ต้องการกำจัดจากแหล่งต่างๆ โดยใช้หลักการคิดว่า “ในโลกนี้ไม่มีอะไรเป็นขยะ” มีมุมมองว่าขยะไม่ใช่ขยะ แต่เป็นทรัพยากรและสามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยมีวิธีดำเนินการเริ่มจากการรับซื้อ-ขายขยะ คือ รับซื้อทั้งจากชาละียง คนทั่วไป และรตขยะของเทศบาล แล้วนำมาคัดแยกด้วยแรงคน โดยแยกขยะออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) เศษกระดาษ 2) เศษพลาสติก 3) เศษโลหะ 4) ขวดและเศษแก้ว 5) อื่นๆ เช่น แบตเตอรี่รถยนต์ และรถจักรยานยนต์ เพื่อส่งขายให้โรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องการใช้วัสดุเหล่านั้นๆ เพื่อผลิตสินค้าต่อไป และบางส่วนส่งจำหน่ายไปยังต่างประเทศ

4. สภาพปัญหาในการจัดการขยะของประเทศไทย

4.1 ปัญหาในเชิงแนวคิดและมุมมอง

ความหมายของคำว่า “ขยะ” ที่ถูกสร้างค่านิยมเชิงลบ มีผลต่อแนวคิดและทัศนคติของคนไทย กล่าวคือ ขยะเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ทิ้งแล้ว และคนส่วนน้อยช่วยกันเก็บ ดังนั้นสภาพความรุนแรงของปัญหาขยะจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยากจะแก้ไข ซึ่งที่จริงแล้วขยะมีความหมายที่หลากหลาย เกี่ยวข้องกับคนในหลายมิติ ดังนี้

(1) ขยะเป็นทรัพยากร เนื่องจากสินค้าทุกชนิดผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับใช้ในการบริโภค ส่วนที่เหลือจากการบริโภคก็กลายเป็นขยะ ดังนั้น เมื่อขยะเริ่มต้นมาจากการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ขยะจึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติ การมีขยะในปริมาณมากเท่ากับมีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองมาก

(2) ขยะเป็นวัตถุที่ยังมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกิดอาชีพเก็บขยะ ชื้อ-ขายขยะ เพื่อนำขยะกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) จำนวนคนที่อยู่ในอาชีพเก็บ ชื้อ-ขายขยะ มีประมาณ 1 ล้านคนทั่วประเทศ มีธุรกิจเกี่ยวกับขยะขนาดย่อม เล็ก และกลาง มากกว่า 80,000 แห่ง มีมูลค่าทางการตลาดประมาณ 120,000 - 3,600,000 ล้านบาท/ปี³

(3) ขยะเป็นแหล่งพลังงาน ซึ่งจะช่วยให้สามารถลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศได้ โดยการนำขยะใช้ในการผลิตเป็นไบโอแก๊ส และผลิตพลังงานไฟฟ้า

นอกจากนั้น ขยะยังเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการทางสังคม เช่น การมีธนาคารขยะของชุมชน โรงเรียน การทอดผ้าป่าขยะ การใช้รายได้จากการขายขยะ เพื่อสร้างสวัสดิการสังคม เป็นต้น

4.2 ปัญหาในเชิงป้องกันการเกิดขยะ

การจัดการขยะที่ดีที่สุด คือ การจัดการไม่ให้มีขยะ หรือหากมีขยะก็ให้น้อยที่สุด เพื่อให้การจัดการกระทำได้ง่าย ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ สามารถจัดการในพื้นที่ตนเองได้ และช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัญหาในเชิงป้องกันการเกิดขยะ เกิดจากสาเหตุดังนี้

(1) ขาดการส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

(2) ไม่ได้พิจารณาที่ต้นทางการผลิตเพื่อป้องกันการเกิดขยะ เช่น การใช้วัสดุที่ทนทานใช้ได้นาน การใช้วัสดุย่อยสลายตามธรรมชาติได้ง่าย หรือการใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

³ สมบัติ เหลสกุล “โครงการศึกษาทบทวนและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการขยะ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” กรุงเทพฯ : 2551

(3) ไม่มีมาตรการให้ร้านค้าและผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการลดขยะ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลดขยะในครัวเรือน

(4) ไม่มีมาตรการให้ผู้ทิ้งขยะร่วมรับผิดชอบต่อปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น

(5) ไม่มีมาตรการในการส่งเสริมการนำขยะกลับมาใช้ใหม่อย่างจริงจัง

4.3 ปัญหาในเชิงการจัดการ

แนวทางการจัดการขยะที่มุ่งเน้นการเก็บรวบรวม เก็บขน และกำจัด รวมทั้งมีลักษณะที่ผูกขาดการจัดการ ก่อให้เกิดผลในเชิงลบตามมาในหลายด้าน คือ

(1) ปริมาณขยะไม่ลดลง และมีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นทุกปี ซึ่งจากการคาดการณ์ปริมาณขยะระหว่างปี 2545-2554 พบว่ามีปริมาณเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2 ต่อปี หรือประมาณ 700-900 ตัน/วัน⁴

(2) ยังคงมุ่งใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการกำจัด ซึ่งต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) แต่ละแห่งต้องใช้งบประมาณจัดการขยะคิดเป็นร้อยละ 30-60 ของงบประมาณที่ท้องถิ่นจัดเก็บได้เอง (ภาษีท้องถิ่น ค่าธรรมเนียม และรายได้ต่างๆ) หรือคิดเป็นร้อยละ 80 – 120 ของงบประมาณที่ได้จากภาษีท้องถิ่น⁵

(3) การย้ายปัญหาจากพื้นที่ก่อปัญหาไปยังพื้นที่อื่นที่ไม่มีปัญหา ซึ่งเป็นการผลักภาระปัญหาขยะไปให้ผู้อื่น ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ก่อ เช่น กรุงเทพมหานครขนขยะไปกำจัดที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และนครปฐม เทศบาลนครเชียงใหม่ขนขยะไปกำจัดที่อำเภอหางดง จ.เชียงใหม่ เป็นต้น ปัญหาที่ตามมา คือ เกิดการคัดค้านและสร้างปัญหาความขัดแย้งของคนในพื้นที่ และเป็นการเพิ่มต้นทุนในการขนย้ายขยะ รวมถึงเป็นการเพิ่มปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่น

(4) การใช้องค์ความรู้และรูปแบบการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ มีการลอกเลียนแบบจากความสำเร็จของพื้นที่อื่น ซึ่งแต่ละพื้นที่มีปัจจัยสิ่งแวดล้อมและสภาพของพื้นที่ที่ต่างกัน ตัวอย่างรูปแบบการจัดการขยะที่ประสบความสำเร็จของเทศบาลนครพิษณุโลก จึงสามารถใช้ในพื้นที่ จ.พิษณุโลก ไม่อาจนำมาในรูปแบบดังกล่าวใช้กับพื้นที่อื่นที่สภาพพื้นที่ไม่เหมือนกันได้

(5) การจัดการขยะยังคงเป็นการจัดการที่ตัวขยะ โดยขาดมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.4 ปัญหาในเชิงการมีส่วนร่วมและการสร้างแรงจูงใจ

(1) ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติ ว่าตนไม่มีหน้าที่จัดการขยะ แต่เป็นหน้าที่ของคนเก็บขนขยะ

⁴ ขวัญฤดี โชติธรรมาพิทักษ์ “สถานการณ์การจัดการขยะและของเสียของประเทศไทย 2540 - 2545” สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย : 2551

⁵ สมบัติ เหล็กกุล “โครงการศึกษาทบทวนและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการขยะ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” กรุงเทพฯ : 2551

(2) การจัดการขยะยังคงผูกขาดอยู่กับภาคราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ขาดกลไกเชื่อมโยงการทำงาน ร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการขยะ เช่น การสร้างประโยชน์จากขยะ การเพิ่มมูลค่าขยะ รวมถึง การให้ชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนในการจัดการขยะ

(3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและธุรกิจ กลายเป็นอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยเฉพาะในส่วนของที่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้กับชุมชน และการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพการเก็บ-ซื้อ-ขายขยะ รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวกับรีไซเคิล

5. ความเห็นและข้อเสนอแนะ

5.1 ด้านแนวคิดและมุมมอง

(1) รัฐต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติว่า ขยะเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนมีแนวคิดดังกล่าวด้วย

(2) รัฐต้องมีแนวคิดในการ “จัดการขยะ” แทน “การกำจัดทิ้ง” ทั้งนี้เพื่อให้มีการจัดการ “ขยะ” ซึ่งเป็นทรัพยากรอย่างเป็นระบบที่เหมาะสม ซึ่งเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

5.2 ด้านการป้องกันไม่ให้เกิดขยะ

(1) ให้มีมาตรการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสมดุลของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสร้างตัวชี้วัดความสมดุลที่ชัดเจน เนื่องจากขยะ คือ ส่วนที่เหลือจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคการผลิต ผลิตสินค้าโดยใช้วัสดุคงทน สามารถใช้ได้ยาวนาน ย่อยสลายตามธรรมชาติได้ง่าย และสามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ (Recycle) โดยใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ด้านการเงินการคลังมาใช้เป็นเครื่องมือ เช่น การส่งเสริมการลงทุน การลดหย่อนภาษี และกำหนดมาตรการด้านมาตรฐานอุตสาหกรรมในสินค้าต่างๆ ให้มุ่งเน้นด้านสิ่งแวดล้อมและการนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น

(3) สร้างมาตรการและแรงจูงใจให้ผู้บริโภคมีส่วนช่วยในการลดขยะ โดยเฉพาะการลดขยะในครัวเรือน เช่น การมัดจำบรรจุภัณฑ์ ซึ่งสามารถแลกกลับเป็นเงินได้ ดำเนินการให้มีแหล่งรับซื้อขยะที่ให้บริการอย่างสะดวก เป็นต้น

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพ เก็บ-ซื้อ-ขายขยะให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับธุรกิจขนาดเล็ก กลาง ถึงขนาดใหญ่ เพื่อร่วมจัดการขยะให้มีปริมาณน้อยลง และป้องกันการรับซื้อของผิดกฎหมายของร้านรับซื้อของเก่าที่มักเป็นตลาดมืด

(5) ส่งเสริม สนับสนุนและรณรงค์ให้ร้านค้าต่างๆ ลดปริมาณหรือเลิกการใช้ถุงพลาสติก เพื่อใส่หรือบรรจุสินค้า เช่น การให้เก็บค่าถุงพลาสติก หรือการลดราคาสินค้าให้กับผู้นำภาชนะหรือถุงผ้าสำหรับใส่หรือบรรจุสินค้า เป็นต้น

(6) กำหนดให้ประชาชนต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเก็บขยะ โดยใช้หลักผู้ที่ทำให้มีขยะมากต้องจ่ายค่าเก็บขยะมาก ผู้ที่ทำให้มีขยะน้อยจ่ายค่าเก็บขยะน้อย รวมถึงการจัดเก็บค่าขยะจากผู้นำเข้าสินค้าจากต่างประเทศที่ก่อให้เกิดขยะ โดยให้ถือว่าเงินที่เก็บได้เป็นรายรับที่ภาครัฐต้องนำไปสมทบเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะ ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเป็นธรรมต่อผู้ทิ้งขยะ

(7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากขยะของชุมชน โดยรัฐต้องรับรองผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเพื่อให้เชื่อมต่อกับธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

(8) รัฐต้องมีมาตรการที่ชัดเจนในการไม่อนุญาตให้มีการนำขยะของเสียอันตรายที่มาจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศ รวมถึงต้องกำหนดบทลงโทษหากมีการฝ่าฝืน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้มีขยะของเสียอันตรายมากับเรือบรรทุกสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศ ซึ่งสินค้านี้ดังกล่าวเป็นสินค้าที่กำจัดยาก และต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการกำจัด

5.3 ด้านการจัดการขยะ

(1) ให้มีการจัดทำแผนแม่บทในการจัดการขยะอย่างครบวงจร และกำหนดเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน โดยใช้แนวคิดการจัดการขยะฐานศูนย์ (Zero Waste Management : ZWM) ซึ่งหมายถึง การจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง กลางทางและปลายทาง เพื่อให้ขยะเหลือน้อยที่สุดหรือไม่มีเหลือเลย

(2) รณรงค์ให้ประชาชนลดการบริโภค โดยบริโภคเฉพาะสิ่งที่จำเป็น และลดการทิ้งขยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีขยะเหลือน้อยที่สุด ซึ่งจะสะดวกในการจัดการและประหยัดงบประมาณในการจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา เพื่อปลูกฝังและสร้างนิสัยในการบริโภค และสร้างค่านิยมให้กับสังคมได้เห็นถึงคุณค่าในการนำขยะกลับมาใช้ใหม่หรือนำมาเพิ่มมูลค่าโดยการจำหน่ายเป็นของเก่า

(3) ให้นำมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาประกอบในการวางแผนและกำหนดแนวทางการจัดการขยะ ซึ่งจะทำให้การจัดการขยะสอดคล้องกับความเป็นจริงของพื้นที่และเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

(4) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะที่เจ้าหน้าที่สามารถเรียนรู้ได้โดยง่ายเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ซึ่งจะช่วยประหยัดงบประมาณลงได้จำนวนมาก

(5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท.) แต่ละพื้นที่ ทำการศึกษาวิจัยเพื่อการวางแผนทางและแผนการจัดการขยะที่เหมาะสมกับสภาพของแต่ละพื้นที่ โดยให้เป็นแผนที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และปัจจัยสิ่งแวดล้อม

(6) ดำเนินการเพื่อไม่ให้เกิดการย้ายปัญหาขยะ จากพื้นที่มีปัญหาไปยังพื้นที่อื่น โดยให้ยึดหลักพื้นที่ที่มีปัญหาควรแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตัวเอง ไม่ควรผลักภาระให้ผู้อื่น

(7) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย หรือการวิเคราะห์ เพื่อคิดค้นเทคโนโลยีในการนำขยะที่เหลือขั้นสุดท้ายมาใช้ประโยชน์ เช่น การทำเชื้อเพลิงเพื่อผลิตพลังงาน รวมทั้งศึกษาถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และความคุ้มทุนของการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว

(8) ควรนำขยะที่ถูกฝังกลบมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การนำกลับมารีไซเคิลหรือการนำไปแปรรูปเป็นพลังงานทดแทน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการลดการนำเข้าพลังงาน รวมถึงการลดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

5.4 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

(1) ผลักดันและปลูกจิตสำนึกให้คนไทยทุกคนเห็นปัญหาขยะเป็นปัญหาที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นความผูกพันทางสังคม (Social Commitment) ที่จะต้องช่วยกันป้องกันและแก้ไข

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนทางและแผนการจัดการขยะ ตั้งแต่ขั้นศึกษาข้อมูล จัดทำแผนการจัดการ การปฏิบัติการ ติดตามการปฏิบัติการ วิเคราะห์ประเมินผล และร่วมปรับแผนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน โรงเรียน สถาบันการศึกษา วัด และสถานที่ทำงาน ได้มีกิจกรรมด้านการจัดการขยะ ในสถานที่ของตนเอง เช่น การตั้งธนาคารขยะ การทอดผ้าป่าขยะ เป็นต้น

(4) ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและธุรกิจ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนและภาคธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะได้สะดวกขึ้น เช่น การกระจายอำนาจให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการจัดการขยะ ด้วยการจัดประเภทธุรกิจรีไซเคิลให้เป็นธุรกิจที่ได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าธุรกิจทั่วไป และให้การสนับสนุนภาคธุรกิจได้เข้ามาเป็นผู้ลงทุนเพื่อดำเนินการรับกำจัดขยะจากภาครัฐ โดยการเปลี่ยนขยะให้เป็นพลังงานทดแทน เป็นต้น

(5) รมรณรงค์เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนไทยให้ยอมรับอาชีพเก็บ-ซื้อ-ขายขยะ รวมทั้งควรสนับสนุนให้มีการขยายตัวของอาชีพนี้ต่อไป เนื่องจากผู้ที่ประกอบอาชีพได้ทำหน้าที่ช่วยส่วนรวม

(6) สนับสนุนให้มีการคัดแยกขยะตั้งแต่ระดับครัวเรือน เพื่อให้องค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการสามารถรับนำไปจัดการได้ตามวิธีที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการคัดแยกขยะที่มีพิษ

5.5 ด้านการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับปัญหาขยะที่จะเกิดขึ้น เพื่อวางแนวทางการจัดการขยะของประเทศไทย

(1) การที่ต้นทุนพลังงานมีทิศทางเพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบันและอนาคต การสนับสนุนให้ภาคการผลิตนำขยะที่เป็นวัสดุเหลือใช้ กลับมาทำการผลิตเป็นสินค้าใหม่ หรือการนำขยะมาใช้เป็นพลังงานทดแทนจะทำให้เกิดการประหยัดพลังงานได้มากขึ้น และทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ

(2) การจัดการขยะทั้งระบบต้องพึ่งพาการใช้พลังงานและการขนส่ง การกำจัดขยะด้วยเทคโนโลยีขั้นสูง จึงเป็นวิธีการที่ต้องใช้พลังงานจำนวนมาก และต้องมีระบบขนส่งที่ดี ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้ท้องถิ่นได้ดำเนินการจัดการขยะภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการลดภาระต้นทุนการจัดการขยะ

(3) ข้อตกลงระหว่างประเทศ หรืออนุสัญญาระหว่างประเทศ มีข้อกำหนดให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อขยะบรรจุภัณฑ์และสินค้าที่ใช้แล้วของตนเอง ดังนั้น การที่ประเทศไทยอาจขยายตัวการผลิตมากขึ้นในอนาคต จะทำให้มีขยะจำนวนมากที่เกิดขึ้นในประเทศ โดยเฉพาะของเสียอันตรายจะต้องกำจัดภายในประเทศ เพื่อป้องกันการเคลื่อนย้ายข้ามแดน ซึ่งเป็นไปตามอนุสัญญาบาเซล และขยะที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ของไทยอาจต้องถูกนำกลับมากำจัดในประเทศ ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาในอนาคตที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้

(4) แนวโน้มปัญหาสิ่งแวดล้อม จะมีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อใช้ในการผลิตและการบริโภคจำนวนมาก ในขณะที่ “ขยะ” เป็นผลผลิตจากการผลิตและการบริโภค ดังนั้น การขาดการเตรียมการรองรับการขาดแคลนทรัพยากรการผลิต จะกลายเป็นต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและทางธุรกิจที่สูงขึ้นในอนาคต

.....